

Létezik-e még professzionális újságírás – túl az igazságon, Trumpon és a Twitteren?

Létezik-e még professzionális újságírás – túl az igazságon, Trumpon és a Twitteren? Amennyiben az előadó mondanivalója címét kérdés formájában fogalmazza meg, jogos, ha a hallgatóság a gondolatmenet valamely pontján választ vár tőle. Ám a cím rögtön négy kérdést is felvet. Az első kérdést elrejtettem. Az első kérdés ugyanis az, mit értünk professzionális újságíráson? Egy idősebb kollegám évekkal ezelőtt arra panaszkodott, hogy bármit írok, mindig ugyanarra a következtetésre jutok: „a dolgok bonyolultabbak, mint gondolnád”. Azt kell mondjam, igaza volt. Ma viszont úgy gondolom, hogy vannak dolgok, amelyek egyszerűbbek, mint képzeljük. Azt állítom, hogy a professzio-

nális újságírás túl fogja élni a tények utáni (*post-truth*) korszakot, ugyanis valójában nem egy tények utáni korszakban élünk, és hogy mindenképpen túl fogja élni Donald Trumpot. Végül pedig megmutatom, hogy a professzionális újságírás máris bebizonyította: a digitális korszakhoz nemcsak alkalmazkodni képes, de fejlődni is tud benne.

Mit nevezünk professzionális újságírásnak, és hogy alakult ki?

Ha a politikai „híreknek” vagy „újságírásnak” feltétele egyfajta biztos menedék az eltérő vélemények ütköztetésére a nyilvános szférában, akkor mindez az 1700-as években jött létre, ám akkor is csak néhány helyen. Ha riporterek alkalmazását értjük rajta bármiféle dokumentum, ismeretlen eredetű hír vagy kóbor cikk kinyomtatása helyett, akkor az

A 2018. január 11-én, a CEU-n elhangzott előadás írott változata. Az eredeti angol szöveg a szerző *Why journalism matters* (Polity Press, Cambridge, UK) című esszékötetében jelenik meg, a kiadói tervek szerint idén ősszel.

1800-as évekig nem igazán beszélhetünk újságírásról. A történész David Nord talált valamit az 1700-as évek első felének brit-amerikai gyarmatain, amit „tudósításnak” nevez, azonban nem újságokban. Nord a tudósítást ekként határozza meg: „közérdeklődésre számot tartó, kurrens információ összegyűjtése többé-kevésbé formális, rendszerezett módon”. Nord egyik példája a bostoni illetőségű orvoshoz, Dr. William Douglashoz kapcsolódik, aki az 1730-as években „kitartó erőfeszítéssel gyűjtötte a megbízható, összehasonlítható, tényszerű adatokat” egy diftéria-járvánnyal kapcsolatban. Ebben a tárgyban könyvet is kiadott, miközben a járvány még tombolt. Thomas Prince lelkész pedig az 1740-es években körlevélben szólította fel New England protestáns lelkészeit, hogy „részletes jelentést tegyenek az összes városban a vallási ébredés mértékéről”. Az 1740-es évek stílusában végzett *crowdsourcing* során arra biztatta tudósítóit, hogy „fogalmazzanak annyira figyelmesen és szabatosan”, amennyire csak lehetséges.

A fenti példák jól mutatják a szervezett megfigyelés hangsúlyozását, valamint az adatokra és a hitelességre irányuló igényt. Az újságok ekkor azonban még nem voltak ilyen „korszerűek”. Inkább miscellaneák, azaz egymás mellé helyezett vegyes írá-

sok voltak. Gyűjtemények. Londoni újságok cikkeit nyomtatták ki újra. Legjobb esetben politikai propagandával szolgáltak. De semmi esetre sem tudósítottak.

A 19. században néhány újság elkezdett riportereket alkalmazni, hogy be tudjanak számolni a helyi hírekről, a század közepén pedig néhány helyen már külföldi tudósítót is felvettek. A 19. század végére az amerikai újítások váltak meghatározóvá, különösképpen egy, az európai újságírók által lenézett gyakorlat: az interjúk készítése. Lenézték a műfajt, mert a tudósításra helyezte a hangsúlyt az emelkedett stílusú esszék helyett. Ráadásul társadalmi egyenlőséget feltételezett az egyszerű riportert és a kormányhivatalnok között. Amerikai újságírók az 1880 és 1920 közti időszakban létrehozták a modern nemzetközi újságírói diskurzus alapvető eszköztárát azáltal, hogy bevezették a *summary lead* alkalmazását. Ahelyett, hogy időrendi sorrendben tudósítottak volna a nemrégiben lezajlott eseményekről, az amerikai cikkek egy olyan bekezdéssel indítottak, amely összefoglalta a történet legfontosabb vagy leginkább hírértékkel bíró jellemzőit. Ez megkímélte az olvasókat attól, hogy túl sokat kelljen olvasniuk, amíg elérnek a lényegig. Ugyanakkor megerősítette az újságírók autoritását a valóban lényeges dolgok meghatározására.

Feltételezem, hogy az emberek mindig is kíváncsian faggatták az utazókat mindarról, amit máshol láttak és hallottak. Mégsem azért jött létre az újságírás, mert az emberek mindig is kíváncsiak voltak az újdonságokra. Ahogy a szonáták sem azért születtek meg, mert a „hegyek megelevenednek a zenén keresztül”, és a természettudományi kísérletek sem azért jöttek létre, mert az embereket mindig érdekelte a természet. Az újsághírek, csakúgy, mint a szonáták vagy a kísérletek, a modern kultúra alkotóelemei, s 1600 és 1800 közöttre tehető születésük. Az újság mint kulturális forma azért bírt különleges jelentőséggel a demokrácia számára, mert általa, valamint a nyilvános gyülekezési helyeken – kocsmák, kávéházak – keresztül született meg az, amit Jürgen Habermas „nyilvánosságának” nevezett.

Az első újságok mind Európában, mind Amerikában javarészt politikai irányzatok és pártok révén, azok érdekében és finanszírozásával működtek. Ám az újságírás jellege idővel megváltozott. A 19. század elején kialakult a nagyra törő kereskedelmi sajtóüzletág, mely a század végére Amerikában és Nagy-Britanniában is egyre sikeresebbé vált. Hirdetési rovataira sóvárogtak mindazok az üzleti vállalkozások, melyek az újság olvasóközönségére pályáztak. Az üz-

leti alapú újságírás elindulásában az Egyesült Államoknak volt vezető szerepe, ám csakhamar a brit újságírásban is bekövetkezett az esszéisztikus stílus eltolódása a tudósítás műfaja felé. Mindkét esetben elmondható, hogy az újságírás eklektikus stílusok egyvelegét jelentette. Idővel egyre inkább kialakult az önálló újságírói hang, az önálló újságírói „szakmával” együtt. Vagy – hogy szerényebben fogalmazzunk – egy olyan „értelmezői közösség” jött létre, mely egymáshoz valamilyen módon (bárokban és pubokban, valamint korai szakmai szervezetekben) kapcsolódó tudósítókból és szerkesztőkből állt. A tudósítók elkezdtek magukra nem időszaki alkalmazottakként tekinteni – akik átmenetileg tudósítanak, míg regényírónak fel nem csapnak –, hanem olyan szakemberekként, akik büszkék szakmájukra, melynek minden titkát ismerik.

A britek és az amerikaiak a többiekénél korábban értek el erre a pontra. A holland újságok csak 1945 után fogadták el a hírek tállalásának „angol-amerikai szabályait”. Ekkor hagyták abba a nagy lélegzetű tudósítások írását, melyek időrendi sorrendben mentek végig egy-egy találkozó vagy más esemény pontjain. Ehelyett „rövid, tényszerű, érdekes riportokat” kezdtek írni, melyekben nyíltan tudtára adták az olvasóknak, hogy a tudósító mit tekint a legfontosabb információnak.

Marcel Broersma holland kutató így ír a holland újságírásról: „Az újságírástól (1945 után) már nem pusztán azt várták, hogy rögzítse az eseményeket, hanem azt is, hogy emelje ki a híreket az eseményből.” Meglepő ez a gondolat, miképpen az is, hogy csak 1945 után lett érvényes mindez a holland újságírásra.

Ahogy Daniel Hallin amerikai médiakutató írja, az amerikai újságírás az 1950-es években érte el azt a pontot, amikor a riporterek egyértelműen „elkötelezettebbekké váltak szakmájuk normái, mintsem a politikai eszmék iránt”. És ezzel egy mondatban összefoglalja azt, hogy mit értek professzionális újságírásnak. A pártos elkötelezettség számára ott volt a szerkesztői oldal, ahol az újság kiadói kifejhették politikai nézeteiket, ám az újság többi része egyre inkább olyan oldalakból állt, melyeket a ténszerűsége, semlegessége, pártatlansága és „objektivitásra” való törekvés uralt. Az 1920-as évekre az objektivitás az USA újságírásának nyílt szakmai ideáljává vált. Nem azért, mert az újságírók annyira vágyták volna elérni, hanem mert ezt tűnt az egyetlen mentőcsónaknak egy olyan veszélyes tengeren, ahol mindenünnen a propaganda és a PR cápai támadtak rájuk.

Ez a „csak a tényekre” összpontosító hozzáállás, vagy ahogy máshol neveztem, az *Objektivitás 1.0* kétszer került veszélybe a múlt század so-

rán. Először az 1960-as, '70-es években, amikor az a kritika fogalmazódott meg az újságírással szemben, hogy a hírekről szóló tudósítás éppen azáltal válik elfogulttá, hogy tárgyilagosságra törekszik – ugyanis elfogulttá válik azon források iránt, amelyeket az újságíró legitimnek ismer el. Legitim forrásnak pedig az esetek túlnyomó többségében a megválasztott vagy kinevezett kormányhivatalnak számított (és számít ma is), vagy pedig egy vezető párt politikai jelöltje. Ez nem jelenti azt, hogy a hírek mellőznék a vitát, de azt igen, hogy marginalizálják vagy kizárják a kívülállók hangját. Ezáltal az újságírás a hatalmasok kiszolgálójává válik.

Ezt a kritikát felerősítette a nyomtatott sajtó azon aggodalma, miszerint a televízió elveszi előle a közönséget, hiszen gyorsabban és elkötelezettebben közvetíti a ténszerű híreket. Így az 1970-es évektől a mai napig az újságírás az elemzés, értelmezés és tényfeltárás új modelljeit honosította meg. A tényfeltárás különösen akkor figyelemreméltó, amikor a sajtó olyan problémákra talál rá, amelyeket vezető politikai szereplők nem tematizálnak a nyilvánosságban. Ilyenek voltak az 1980-as évektől a katolikus egyház pedofilbotrányai, vagy 2017-ben a munkahelyi szexuális zaklatási botrány, melyet a *New York Times* tényfeltáró riportja robbantott ki.

Tehát az *Objektivitás 1.0* csúcán – tények, és csakis tények, pártatlanul bemutatva – az amerikai újságírók bevezették az *Objektivitás 2.0*-t. Leghíresebb eszköze a tényfeltáró újságírás. De ez csak egy részemele annak, ami történt. Anélkül, hogy bármit is elvonnánk Woodwardtól és Bernsteintől, valamint a *Washington Post* szerepétől a Watergate-ügyben, a tevékenységük egy nagyobb társadalmi folyamat része volt. Az amerikai újságírás és kultúra egyre kritikusabbá és szkeptikusabbá vált, s az újságírók ráébredtek, hogy a tények nem beszélnek magukért, hanem kontextusba kell helyezni őket. Kvantitatív szempontból az 1950-es években az USA vezető lapjai esetében a címlapsztorik 90%-a pusztán adatok gyűjteménye volt. Az 1970-es évek végére az ilyen címlapsztorik 50%-ra szorultak vissza, míg a maradék 50% már kontextusba volt ágyazva, elemzőbb volt és értelmező szándékú. Ez sokkal mélyebb változás volt és maradt, mint amilyennek gondolni szokás. Eredményeként az ország színvonalas lapjai sokkal kifinomultabb termékekkel álltak elő, mint amiket az újságok korábban bármikor is nyújtani tudtak.

Ez az átalakulás egy széles körű kulturális változás része volt az Egyesült Államokban és más fejlett társadalmakban. Az oktatásban megváltozott a hagyomány továbbadásának mikéntje és egyre erősödött a kriti-

kai gondolkodásra való ösztönzés. A 19. században és azelőtt, a felsőoktatás a gépies memorizálásból és a kanonikus szövegek osztályteremben elhangzó felolvasásából állt. A 20. század közepére a memorizálás a felolvasással együtt eltűnt. A tudomány, a kutatás és a kritikai gondolkodás vált meghatározóvá, az eredmény pedig – a kiugró tudományos fejlődésen túl – az általános, művelt szkepticizmus lett. A szkepticizmus meg a hagyományos kulturális tekintélyt fenyegette. Mindez sikerrel járult hozzá egy olyan közönség megteremtéséhez, amely alig várja, hogy lássa: a világ uralkodói meztelenek. Az 1960-as évektől a '90-es évekig az amerikai sajtó kétséget kizáróan egyre kritikusabban viszonyult az elnökjelöltekhez, és – ezt külön hangsúlyozni szeretném akkor, amikor mindenütt az ún. liberális média általános elutasításával lehet találkozni – az újságírók egyre kritikusabbá váltak *mindkét párt* elnökjelöltjeivel szemben.

A professzionális újságírás második nagy kihívása az elmúlt fél-században természetesen a digitális média forradalma volt, különösen a közösségi média egyre növekvő népszerűsége.

Egyre többen híreik jelentős részét a Facebookon, a Twitteren vagy más közösségi portálon gyűjtik be.

A terjedő pletyka, valamint a szakszerűen összegyűjtött, igazolt, a tények felől ellenőrzött (*fact-checked*) hírek közti relatíve egyértelmű megkülönböztetés sok új felhasználó számára már nem értelmezhető. Emberek a világ nagy részén sűrűn csatlakoznak a netre, telefonjukon böngészik a Facebookot, és hírekhez gyakran a barátaiktól vagy a barátaik barátaitól jutnak. A hírek, amelyeket barátaik barátai belinkeltek, származhatnak kétes hírportálokról éppúgy, mint professzionális hírszolgáltatóktól. De mi is pontosan az a probléma, kihívás, amelyet mindez magában rejt?

„Nem követem a híreket” – mondta nemrégiben egy tinédzser egy médiakutatónak. – „De a Twitter az majdnem olyan, mint a hírek. Az rajta van a telefonomon, amikor pedig a kezemben van a telefon, ösztönösen állandóan nézem. Ha valami történik, úgyis mindenki arról beszél a Twitteren.” A Twitter valóban „majdnem” olyan, mint a hírek. Széles hozzáférésű gyűjteménye a professzionális híreknek, a személyes pletykáknak, kommenteknek, megbízható információknak, véleményeknek és téves értesüléseknek. Hogy mindez milyen problémákat vet fel a professzionális újságírás számára, arra visszatérek előadásom végén.

Túl az igazságon

Ez egyszerűbb kérdés. Azt hiszem, értem, miért nevezhetjük korunkat az igazság utáni (*post-truth*) kornak. Felismertük, milyen törekenyek és időlegesek mindazok az igazságok, amelyekhez ragaszkodunk. Felismertük, hogy maga a tudomány ragaszkodik hozzá, hogy következtetéseit ellenőrizni kell – a tudósok ugyanis, ahogy ők fogalmazzák, „a ma rendelkezésre álló tudásuk alapján” jutnak következtetésekre; „ha az előzetes kutatásaik megerősítést nyernek”; „a ma elérhető adatok alapján”, és így tovább. Donald Trump nem ismeri fel saját nézeteinek határait, sem pedig annak veszélyét, hogy kizárólag egyetlen részrehajló hírforrást vesz figyelembe, amely pedig mindent megtesz, hogy hízelegjen neki. Úgy tűnik, elhiszi, hogy minden következtetése sziklaszilárd, még akkor is, ha másnapra megváltoztatja őket. Tökéletesen meg van győződve a feketéről hétfőn és a fehérről kedden. Ebből a szempontból akár külön örültnek is lehetne tekinteni, még ha elképesztően nagy hatalommal is bír. Azért marad felszínen, mert sok amerikai számára ugyanazok jelentik az ellenséget, akik ellen Trump harcol: az értelmiségi elit, a szakértők, a top egyetemeken diplomázottak és általában a bennfentesek. Hinni akarnak neki – de szerintem azért nem bolondok. Az ellenségeik

ugyan közösek, de nem hiszem, hogy osztanak Trump törekvéseit.

Egyikünk sem menekülhet a kollektív emberi tudás korlátai elől. Egyikünk sem menekülhet a saját szubjektivitása, a saját szempontjai elől. De sokan megpróbáljuk egy adott helyzetben. Pontosan tudjuk, hogy túlbecsüljük annak lehetőségét, hogy kedvenc csapatunk fogja megnyerni a hétvégén a meccset. Mégis fogadást kötünk a meccsre. Ha pedig pénzben fogadunk, általában hajlamosak vagyunk lebecsülni a saját részrehajlásunkat. Alábecsülhetjük az orvosok szakmaiságát, és mondhatjuk azt, hogy általában túlságosan sok gyógyszert írnak fel Amerikában, hogy meggazdagodjanak, ahelyett, hogy a gyógyítással foglalkoznának. De sürgősség esetén mégiscsak az ő kezükbe helyezzük az életünket, nem pedig a sajátunkba vagy valamely hozzátartozónkéba. Amikor egy diák tanácsot kér egy tanártól, vagy egy gyerek a szülőjétől, vagy egyik barát a másiktól, akkor a tanár, a szülő vagy a barát így válaszolhat: nem tudom megmondani, mit tegyél, de ha a helyedben lennék... Ez a gondolatkísérlet, azaz a „ha a helyedben lennék” éppen az arra irányuló erőfeszítést mutatja, hogy kilépjünk a saját nézőpontunkból.

Az igazság utáni korban még a legelvetemültebb posztmodernisták vagy posztstrukturalisták is orvo-

si tanácsért folyamodnak, ha megbetegednek. Ha a következő pillanatokban komoly fájdalmat érzel a mellkasodban, azt a fajtát, amiből szívinfarktusra következtesz (bár remélem, semmi ehhez hasonló nem történik veled), akkor mindketten pontosan tudjuk, hogy ahelyett, hogy kisétnél a teremből és egy bioboltba vagy egy templomba mennél, a lehető legsürgősebben fel fogod keresni egy kórház sürgősségi osztályát.

Mindaddig, amíg az emberek a hétköznapi életben és a vészhelyzetekben úgy viselkednek, mintha a szaktudásnak helye lenne az életünkben – annak a szaktudásnak, ami módszeres kutatásból és empirikus tapasztalatból, valamint a saját szubjektivitás mellőzése iránti elkötelezettségből áll amellet, amit legtöbben igazságnak nevezünk –, nem élünk sem ma, sem holnap egy igazság utáni világban. Mindannyian úgy viselkedünk, mintha a tények számítanának, és mintha lennének tökéletlen, de logikus eljárások a tények megismerésére. És a tények számítanak. A tények okoznak eseményeket, ahogy a következőkben meg fogom mutatni.

Túl Trumpon

Az amerikaiak kb. 60–65 százaléka várja a Trump utáni korszakot.

Legalábbis ennyi azon amerikaiak aránya, akik kifogásolják Trump elnökségét. Ez magában foglalja a Demokrata Párttal azonosulók túlnyomó többségét, valamint a republikánusok egy részét, akik egyedül azért fogadták el Trumpot, mert nyert, az ő támogatásukkal vagy anélkül.

Amennyiben Trumpot nem távolítják el a hivatalából közjogi felelősségre vonással (*impeachment*), akkor újraválaszthatják, ha a demokraták nem képesek megegyezni egy olyan jelöltben, aki széleskörű elfogadottsággal és kiváló politikai érzékkel rendelkezik. Lehetséges, hogy ez nem sikerül a demokratáknak? Sajnos, igen.

Én mégis látom a Trump utáni világot, ugyanis úgy tűnik, nem igazán sikerül bármilyen szándékát véghezvinnie, kivéve a nagyvállalatok adóterheinek csökkentését, ami nem fogja megkedvelteni őt senkivel, legfeljebb a milliárdos barátaival. Ő, de hiszen más vívmányai is vannak. Demoralizálta a külügyminisztériumot. Demoralizálta a titkosszolgálatot. Neil Gorsuch sikeres kinevezésével a Legfelsőbb Bíróságba erősen növelte annak esélyeit, hogy a bíróság korlátozza vagy kriminalizálja az abortuszt. Amennyiben ez megtörténne a következő három évben, akkor ez a kétszer elvált szexuális

sorozatzaklató, akinek nem tudunk bármiféle vallási érzületéről, és soha semmi komoly ellenérzése nem volt az abortusszal szemben, indulhatna, és valószínűleg nyerhetne is keresztény-konzervatív színekben.

Nem váltanak ki lelkesedéshullámot a bíróságok függetlenségének eltiprására irányuló törekvések sem: Trump támadásai olyan bírakkal szemben, akiknek az ítéletei egyébként nem érdeklik őt, senkit sem nyugóztak le, a rajongóin kívül. És bár az emberek lelkesen gyűlöltek a médiát hosszú időn keresztül, a hírmédia elnyomását azért nem támogatják. Sőt, érezhető fellendülés figyelhető meg az elmúlt évben, ami az emberek médiába vetett bizalmát illeti. 2016-ban az amerikaiak 20%-a szavazott bizalmat az újságírásnak, ám ez 2017 nyarára 27%-ra ugrott. A televíziós hírekbe vetett bizalom szintén megnövekedett.

Talán az amerikaiak megértőbbek lettek 2017-ben? Hiszen a Kongresszus iránti bizalom is 12%-ra nőtt a korábbi 9%-ról – ami a médiába vetett bizalom fele. Dehogy! Nem minden intézményre terjed ki a bizalom – az elnök iránt táplált bizalom például csökkent.

Tudjuk, hogy az emberiség történetében a nagy előrelépések sokszor véletlen eseményeken múlnak. Egy hónappal ezelőtt Alabamában egy demokratát választottak szenátornak, 50 év óta először. Múlt hé-

ten Utah konzervatív republikánus szenátora, Orrin Hatch bejelentette, hogy nem indul újra. Minden valószínűség szerint Mitt Romney, a 2012-es republikánus elnökjelölt fog indulni helyette. Olyan republikánus ő, aki egyáltalán nem szereti Trumpot, viszont jelentős támogatótsága van a republikánusok közt. Egy kis összezárás a Kongresszusban megrendítheti tehát az elnök többségét. Fő támogatói még mellette állnak, de nem sikerült lefegyvereznie vagy megvásárolnia az ellenzékét.

Túl a Twitteren

Mai ismereteink alapján a Twitter lehet, hogy öt év múlva már nem fog létezni. Ám engem most nem igazán érdekel a Twitter, azt leszámítva, hogy az igazsághoz („truth”) és Trumphoz hasonlóan „t” betűvel kezdődik. Valójában fel szeretném tenni a kérdést, hogy marad-e hely a professzionális újságírásnak egy olyan világban, ahol ekkora mértékű az „online kommunikáció”. Hívhatjuk hálózati kommunikációnak is. Vagy kapcsolódó kommunikációnak (connective communication). Vagy akár interaktív kommunikációnak. Bárhogyan is nevezzük, úgy tűnik, kihívást jelent az erre szakosodott hírszolgáltatók számára.

Azt gondolom, komoly félreértésről van szó. Érvelésem pedig nagyon

egyszerű. Melyek azok az „újságírói tartalmak”, amelyek a törvény eszközeivel vagy a közvélemény erejével rákényszerítik az elnököt, a Kongresszust, a kormányzókat, a polgármestereket vagy a vállalatigazgatókat a válaszcímre? Megszámlálhatatlan mennyiségű online beszélgetéssel találkozunk az e-maillal kezdve a Facebookon és a Twitteren keresztül egészen a különböző honlapokon megjelenő olvasói véleményekig, a TripAdvisoron írt értékelésekig, a „Mit várj a várandósságtól” témájú oldalakon a terhesség és gyermekágy témájában megjelenő végtelen kommentfolyamokig. Összességében ez a kommunikációs robbanás, úgy tűnik, leginkább akkor jár bámulatos előnyökkel, ha orvosi infók áramoltatásáról van szó, vagy ha reménytelen szerelem esetén tanácsra szomjazik az ember, ha információkra vágyunk az úticélunkról, vagy ha kapcsolatba szeretnénk kerülni olyan emberekkel, akik a miénkhez hasonló ritka betegségben szenvednek. De ebben az információs galaxisban vajon mennyi olyan szöveg termelődik, amelyet nem képzett újságírók jegyeznek, és amelyek ennek ellenére válaszcímre rákényszerítik a hatalommal bíró egyéneket és intézményeket? A *Washington Post* újságírói járultak hozzá Michael Flynn elnöki nemzetbiztonsági tanácsadó lemondásához, a *New Yorker* működött közre Anthony Scaramuccinak, a

Fehér Ház kommunikációs vezetőjének bukásához; a *Politico* pedig, mely egy 2007-ben alakult, elsősorban online tudósító hírügynökség, és mára 500 alkalmazottal büszkélkedhet – tényfeltáró munkájával Tom Price egészségügyi minisztert ütötte ki. Mindhárom esetben – régi vagy újjavágású – professzionális újságírók közöltek tényeket, jelentős következménnyel.

Hány alkalommal hatottak kényszerítő erővel akár a Fehér Ház, akár más hatalmi központok számára a nem professzionális újságírói erőfeszítések? Ezt a kérdést kutatás tárgyává kellene tenni, én bár nem végeztem el ezt a kutatást, de van egy hipotézisem: a hatalmasok ellen aligha léphet fel hatékonyan a nem professzionális kommunikáció. Vannak fontos kivételek, ám ezek a kivételek éppenséggel alátámasztják az állításomat. A #metoo a leghatásosabb és világméretben ható kivétel. De még ezt is professzionális újságírók indították. Amit nem szakmabeliek kezdeményeztek, az egyéni panasztevételek bizonyos férfiak ellen, akik hatalmukkal visszaélve szexuálisan molesztáltak – panaszok és jogi eljárások, melyeket általában a felek kölcsönös megegyezésével simítottak el. Más szóval a nyilvánosságra számot tartó panaszból magánúton elintézt titkok lettek – újra meg újra. A #metoo sikerét a *New York Times* és a *The New Yorker* hosszú hó-

napokon át tartó kutakodása alapozta meg.

Ugyanígy kerültek nyilvánosságra a katolikus papok gyermekbántalmazási ügyei is: szintén világméretű jelenségről van szó, amely az USA hírszolgáltatóinak kutatómunkája révén látott napvilágot. Amint egy fősodorbeli sajtótermék – a *Boston Globe* – meggyújtotta a szikrát, már az áldozatok által létrehozott szervezetek, ügyvédek és bírósági ügyek stb. is hathatósan tudtak hozzájárulni ahhoz, hogy a bíborosok és a pápa válaszára kényszerüljenek. Ám a katolikus egyházra gyakorolt nyomás mégis akkor vált igazán erőssé, amikor a professzionális újságírók nyilvánosságra hozták, hogy az egyház miképpen akarta eltitkolni az ügyeket.

Több mint 1300 újság jelenik meg napi szinten az USA-ban nyomtatott formátumban (persze ezek szinte mind online publikációval is rendelkeznek). Túlnyomó többségük ragaszkodik a szakmai eszmények megtartásához, legalábbis általános szinten. E lapok megfelelnek a professzionális újságírás általam alkotott definíciójának. De aligha nyertek valaha is Pulitzer-díjat. Olyat is csak elvétve találunk közöttük, amelyik külföldön nyitott volna irodát, alkalmazott volna tudósítót vagy, hogy messzebb ne menjünk, legalább

egy fél, netán teljes állású tudósítót felvett volna a saját országának fővárosában. Persze a helyzet lehetne rosszabb – ahogy volt is. Az amerikai újságírás történetének nagy része a közészerűség története.

Akkor most hadd helyezzem az újságírás jövője iránt táplált elkésredettséget a megfelelő megvilágításba. Alig létezik újság az Egyesült Államokban, amelyik a helyi újságírásba valaha pénzt fektetett volna. Olyanból sincs sok, amelyik oknyomozó vagy tényfeltáró újságírást folytatott volna az 1970-es évekig – ahogy a nagy többség a mai napig sem végez ilyen munkát vagy csak nagyon keveset. És kevés az olyan lap, amelyik elemző mélységekbe bocsátkozna.

Továbbmegyek. Az amerikai társadalom és sajtóorgánumai csak az 1960-as és '70-es években ismerték fel, hogy a szerkesztőségek társadalmilag nem reprezentatív összetétele hozzájárul a tartalom szűklátókörűségéhez is. Egészen elvétve akadtak csak valamely kisebbséget képviselő alkalmazottak a szerkesztőségekben, a néhány női alkalmazott pedig szinte kizárólag a divatról és a társasági hírekről tudósíthatott. A hetvenes években ez is megváltozott. Talán nem kielégítően, de azért elég jelentősen. 1968 után az amerikai újságírás változatosabb, kritikusabb és elmélyültebb lett, mint valaha – és sokkal többet foglalkozott tényfeltá-

rással. Úgy vélem, az 1968 és 2005 közötti amerikai újságírás olyan volt, amelyre minden hiányosságával együtt büszkék lehettünk. Viszonylag rövid időszak volt ez, s nem valami töretlen hagyomány része. Rövid volt, de elég ahhoz, hogy mélyen megszilárdítsa újságírók ezreiben az ambiciózus, nyitott szakmaiságon alapuló küldetéstudatot.

Hiszek abban, hogy minden alapunk megvan az óvatos optimizmusra a professzionális újságírás jövőjét illetően. A professzionális újságírás hanyatlása feletti siránkozás és méltatlankodás első hulláma idején – 2008, 2009, 2010-ről beszélünk –, amikor oly sok szerkesztőség vesztette el szerzőinek és szerkesztőinek negyedét, harmadát vagy akár felét, részt vettem egy konferencián, melyen a *New York Times* azóta elhunyt médiatudósítója, David Carr is felszólt. A *New York Times*-nál az ő kollégái közül is sokakat kirúgtak vagy, hogy udvariasabban fogalmazunk, „elengedtek.” Felállt az emelvényre, hogy megtartsa rövid beszédét. Aztán megállt egy pillanatra, visszament az asztalhoz, ahol az előadók ültek, és megfogta a laptopját. Azzal együtt tért vissza az előadói pulpitushoz, a feje fölé emelte és így szólt: „Ne feledjük, és ne becsüljük alá azt aényt, hogy ebben a pillanatban több újságírói forrást tartok

a kezemben, mint amellyel bármely szerkesztőségben találkoztam, ahol valaha is dolgoztam, beleértve a *New York Times*-t is.”

Sosem fogom elfelejteni azt, amit mondott, ahogy a drámai gesztust sem, mellyel a feje fölé emelte a gépet. Nem emlékszem, hogy mindenki elnémult-e a teremben, de ha nem, így kellett volna történnie. Mindenki tudta, hogy igaza van. Ekkor még nem lehetett megjósolni a Panama-iratok ügyét, sem a Paradise-iratokét (utóbbi oknyomozásban részt vett CEU-s vendéglátóm, Dean Starkman újságíró is). A WikiLeaks adatdömpingje még szintén előttünk állt. Hét év kellett még a *metoo* hashtag megállíthatatlan globális áradásáig, ami csak azért robbanhatott be, mert a *New York Times* szerkesztőségében több hónapon át dolgoztak a hollywoodi filmipar egyik óriásának megbuktatásán.

Lehet-e még a korábbi munkaerő egyharmadával dolgozó újságírás valaha olyan erős, mint volt 2000-ben? A válasz minden kétséget kizáróan: igen. Nem ugyanúgy lesz kitarító, hanem másként. Az újságírás sokkal nemzetközibb, sokkal kozmopolitább (még Amerikában is), mint néhány évtizeddel ezelőtt. Milliós nagyságrendben mérhető azon emberek száma, akik ma hoz-

záféréssel rendelkeznek a *New York Times* vagy a *Washington Post* anyagaihoz, pedig 2000 előtt az említett újságok létéről sem tudtak. Szintúgy elérhető számukra a *The Guardian*, valamint más, nem amerikai lapok is. Nyilvánvalóan az újságírás új világában élünk, és még nem tudhatjuk, rendeződik-e a helyzet magától, avagy évtizedekig fog-e még tartani, amíg egy átlátható és stabilnak mondható új rendszer létrejön – már ha egyáltalán. Az viszont biztos, hogy komoly intézményesült szakértelem képezi majd az alapját, tény-alapú tudósítás, valamint hírek, melyeket olyan egyének és szervezetek írtak, akikben egysül az akarat és a tehetség a kemény munka elvégzésére és az információ továbbadására, még akkor is, ha a világ leghatalmasabb embereit kell szembesíteniük velük.

Tavaly februárban egy, a tudományosság melletti tüntetésen egy tizenéves fiú transzparense megragadta a figyelmem. Ez állt rajta: „Nem tudom elhinni, hogy a tényekért kell tüntetnem!” Én sem tudom elhinni. Nem bírom felfogni, hogy tüntetnem kell a tényekért. De ezt teszem. És ehhez ragaszkodom.

FORDÍTOTTA
VEREBICS ÉVA PETRA